

УДК: 167+376+37.037

РОЗРОБЛЕННЯ МЕТОДИКИ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ ДЛЯ ДІТЕЙ ЗІ СКЛАДНИМИ ПОРУШЕННЯМИ РОЗВИТКУ

Наталія Лещій, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна, lleschiy@ukr.net

Стаття присвячена проблемі розробки методики фізкультурно-оздоровчої роботи для поліпшення рівня фізичного здоров'я дітей зі складними порушеннями розвитку. Мета роботи полягає в обґрунтуванні методики фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах освітньо-реабілітаційного центру та експериментальному вивченні її ефективності на загальний рівень соматичного здоров'я зі складними порушеннями розвитку. Результати. За результатами власних емпіричних досліджень вперше технологію фізкультурно-оздоровчої роботи, що характеризується цілеспрямованістю, врахуванням педагогічних умов, факторів спрямованості фізкультурно-оздоровчої роботи та послідовною реалізацією її структурних компонентів. Розроблена методика фізкультурно-оздоровчої роботи відрізняється від попередніх розв'язань проблеми диференційованим підбором засобів фізкультурно-оздоровчих програм, врахуванням чинників їх спрямованості та послідовною реалізацією методологічного, організаційно-діяльнісного та оцінювального компонентів, що дають змогу істотно поліпшити психофізичний та функціональний стан дітей зі складними порушеннями розвитку. Висновки. На підставі отриманих результатів дослідження встановлено, що розроблена методика фізкультурно-оздоровчої роботи дітей зі складними порушеннями розвитку сприяла поліпшенню загального рівня фізичного здоров'я у молодших школярів порівняно зі стандартною програмою фізичного виховання в умовах освітньо-реабілітаційного центру.

Ключові слова: методика, діти зі складними порушеннями розвитку, освітньо-реабілітаційний центр, фізкультурно-оздоровча робота.

Наталія Лещій, Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского », г. Одесса, Украина

Разработка методики физкультурно-оздоровительной работы в условиях образовательно-реабилитационного центра для детей со сложными нарушениями развития

Статья посвящена проблеме разработке методики физкультурно-оздоровительной работы для улучшения уровня физического здоровья детей со сложными нарушениями развития. Цель работы заключается в обосновании методики физкультурно-оздоровительной работы в условиях образовательно-реабилитационного центра и экспериментальном изучении ее

© Лещій Н., 2020

ефективності на общій рівень соматического здоров'я дітей со сложними порушеннями розвитку. Результати. По результатам собственных эмпирических исследований впервые разработано методіку фізкультурно-оздоровительной работы, которая характеризовалась целенаправленностью, учетом педагогических условий, факторов направленности фізкультурно-оздоровительной работы и последовательной реализацией ее структурных компонентів. Разработанная методіка фізкультурно-оздоровительной работы отличается от предыдущих решений проблемы дифференцированным подбором средств фізкультурно-оздоровительных программ, учетом факторов их направленности и последовательной реализацией методологического, организационно-деятельностного и оценочного компонентів, позволяющих существенно улучшить психофизическое и функциональное состояние детей со сложными нарушениями развития. Выводы. На основании полученных результатов исследования установлено, что разработанная методіка фізкультурно-оздоровительной работы детей со сложными нарушениями развития способствовала улучшению общего уровня физического здоровья младших школьников по сравнению со стандартной программой физического воспитания в условиях образовательно-реабилитационного центра.

Ключевые слова: методіка, дети со сложными нарушениями развития, образовательно-реабилитационный центр, фізкультурно-оздоровительная работа.

Leshchii Nataliia, South-Ukrainian State Pedagogical University named after K.D. Ushynskogo
Development of methodology of physical and health work in the conditions of educational and rehabilitation center for children with complex developmental disorders

The article is devoted to the problem of developing the methodology of physical culture and health work to improve the level of physical health of children with complex developmental disorders. The purpose of the work is to substantiate the methodology of physical culture and health work in the educational and rehabilitation center and experimental study of its effectiveness on the general level of somatic health with complex developmental disorders. Results. According to the obtained theoretical and empirical results, the methodology of physical and health work has been grounded for the first time. It was characterized by purposefulness, taking into account pedagogical conditions, factors of orientation of physical and fitness work and consistent realization of its structural components. The developed methodology of physical and health work differs from the previous solutions of the problem by differentiated selection of means of health and fitness programs, taking into account the factors of their orientation and consistent implementation of methodological, organizational, activity and evaluation components, which enable the development of psychoactive functions. The author's methodology of physical and health work for children with complex developmental disorders has been realized during the pedagogical experiment and included the following components: methodological component; organizational and activity component; evaluation component. Conclusions. Based on the results of the study, it was found that the developed methodology of physical culture and health work of children with complex developmental disabilities helped to improve the overall level of physical health of primary school children compared to the standard program of physical education in the educational rehabilitation center.

Keywords: methodology, children with complex developmental disorders, educational and rehabilitation center, physical culture and health work.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема соціалізації та індивідуалізації дітей роботи з дітьми, які мають психофізичні порушення, формування у них соціально-адаптивних умінь і навичок є актуальною в Україні [1; 5; 6]. Особливу увагу привертають діти зі складними порушеннями розвитку [2; 3].

Нагальною є потреба у поліпшенні загального рівня фізичного здоров'я дітей зі складними порушеннями розвитку, які навчаються в умовах спеціалізованих школи-інтернатів та освітньо-реабілітаційних центрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці провідну роль у теоретичних дослідженнях посідає проблема застосування засобів фізичного виховання для дітей, які мають різні порушення психофізичного розвитку [3; 4], однак питання розробки та обґрунтування методики фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах освітньо-реабілітаційного центру для дітей зі складними (два і більше) порушеннями розвитку не були предметом окремого наукового дослідження.

Для оптимального застосування фізкультурно-оздоровчої роботи в освітньо-реабілітаційному центрі вона має використовуватись у комплексі з іншими підсистемами освітнього і реабілітаційного процесу. Тобто треба розробити комплексну фізкультурно-оздоровчу реабілітаційну систему для дітей зі складними порушеннями розвитку, яка дозволить з максимальної ефективністю використовувати засоби фізичної культури для реалізації кожною дитиною її потенційних можливостей, що й зумовило актуальність нашого дослідження.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні методики фізкультурно-оздоровчої роботи в умовах освітньо-реабілітаційного центру та експериментальному вивченні її ефективності на загальний рівень соматичного здоров'я зі складними порушеннями розвитку.

Методи дослідження. У дослідженні приймали участь діти молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку (порушення інтелекту та слуху). Експериментальну групу 7–8 річних склали 13 дівчат, контрольну – 12 дівчат; хлопчиків – по 12 і 13 осіб у відповідних групах. Групу 9–10 річних склали по 14 дівчат в експериментальній та контрольній групах, та по 11 хлопчиків в кожній групі. Рівень соматичного здоров'я визначався за методикою Г. Л. Апанасенко.

Результати дослідження. Розроблена методика фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку реалізовувалася упродовж педагогічного експерименту і передбачала такі компоненти:

- *методологічний;*
- *організаційно-діяльнісний;*
- *оцінювальний.*

Зазначені вище компоненти реалізації фізкультурно-оздоровчої роботи взаємопов'язані між собою і мають своє змістовне та функціональне призначення: *методологічний компонент* відображає методологічні підходи та принципи, на яких була побудована система фізкультурно-оздоровчої роботи; *організаційно-діяльнісний компонент* розкриває структуру, зміст, форми, засоби та методи; *оцінювальний* – виконання систематичного моніторингу та контролю

за фізичним, функціональним та психоемоційним станом дитини та визначення ефективності впливу розробленої методики.

Методика фізкультурно-оздоровчої роботи характеризується цілеспрямованістю, врахуванням педагогічних умов, факторів спрямованості фізкультурно-оздоровчої методики та послідовної реалізації її структурних компонентів.

Блок-схема методики фізкультурно-оздоровчої роботи дітей зі складними порушеннями розвитку в умовах освітньо-реабілітаційного центру представлена на мал. 1. Педагогічне дослідження будувалося у відповідності з методологічними підходами, які відображали зміст і сутність експериментальної роботи: діяльнісно-особистісного, системного, культурологічного, здоров'язбережувального; особистісно-орієнтованого.

Діяльнісно-особистісний підхід віддзеркалювався в урахуванні сенситивних періодів розвитку школярів, підборі відповідних засобів та методів навчання і виховання дитини.

Даний підхід був орієнтований на здійснення безпосереднього та опосередкованого вибору особистістю адекватних видів і форм діяльності, що задовольняють потреби їх особистісного розвитку. Фізкультурно-оздоровча робота з дітьми зі складними порушеннями розвитку в рамках реалізації діяльнісно-особистісного підходу здійснювалася впродовж дня в освітньо-реабілітаційному центрі в різноманітних видах діяльності, а саме: навчальній, виховній, оздоровчій, фізкультурній, коригувальній, спортивній, ігровій, дозвілєвій.

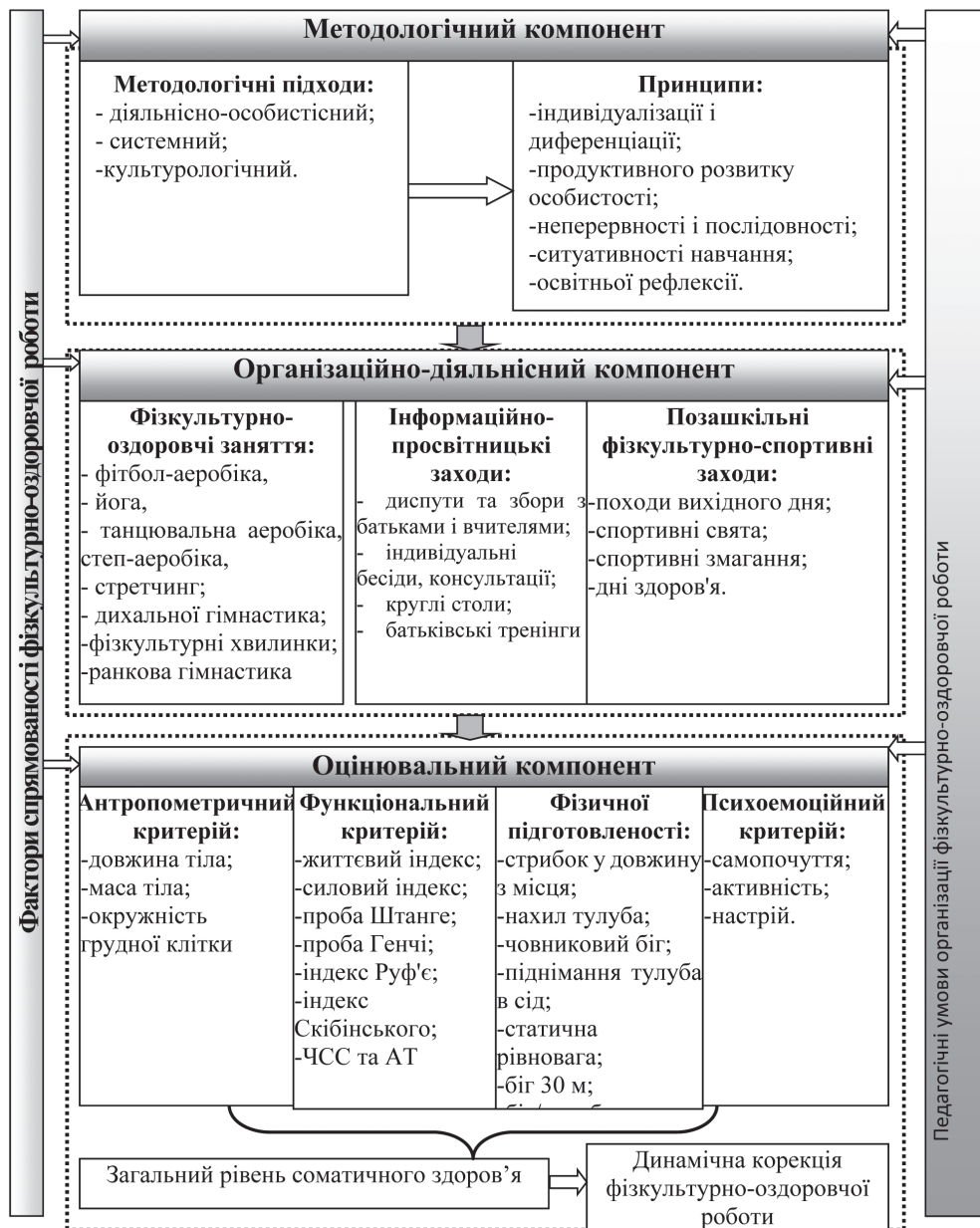
У рамках системного підходу усіх ланках системи освіти шляхом використання фізкультурно-оздоровчої роботи потрібно закладати основи для забезпечення і розвитку фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я кожного члена суспільства. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити: системний підхід до гармонійного формування всіх складників здоров'я; удосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах, що забезпечують оздоровчу спрямованість та індивідуальність підходів; використання різноманітних форм рухової активності та інших засобів фізичного вдосконалення.

Застосування культурологічного підходу у педагогічному експерименті давало змогу розглядати дітей зі складними порушеннями розвитку в системі фізкультурно-оздоровчої роботи як суб'єктів фізичної культури, діяльність яких спрямована на збереження наявного здоров'я, запобіганню погіршення стану здоров'я та фізичної і психічної усталеності, впевненості у своїх силах.

Під час проведення педагогічного дослідження в організації експериментальної роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку реалізовували принципи індивідуалізації і диференціації; продуктивного розвитку особистості; неперервності і послідовності; ситуативності навчання; освітньої рефлексії.

За експрес-оцінкою фізичного здоров'я встановлено, що дівчата ЕГ та КГ зі складними порушеннями розвитку характеризувалися переважно низьким та нижчим за середній рівнем фізичного здоров'я на початку педагогічного дослідження (мал. 2).

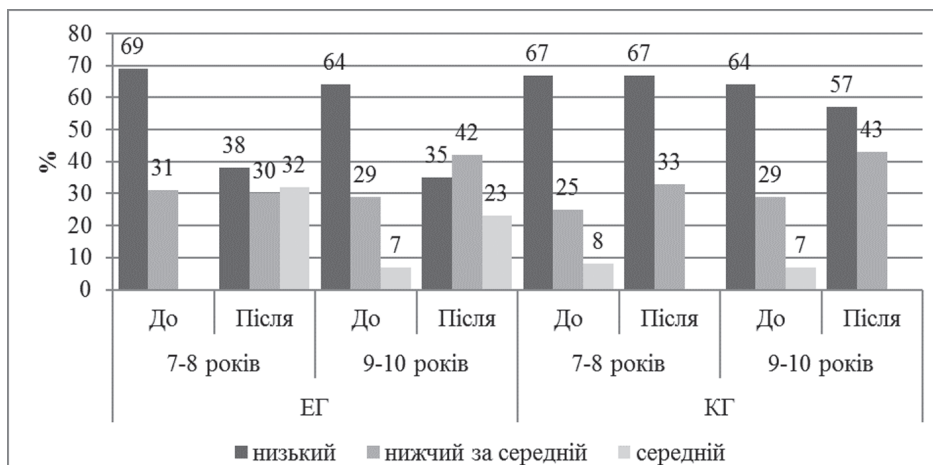
Зокрема, низький рівень фізичного здоров'я за методикою Г. Л. Апанасенко було встановлено у 69 % дівчаток ЕГ 7–8 років та 64 % дівчаток 9–10 років,

Мал. 1. Блок-схема методики фізкультурно-оздоровчої роботи дітей зі складними порушеннями розвитку в умовах освітньо-реабілітаційного центру

нижчий за середній – у 31% та 29% відповідних вікових груп; середній рівень було відзначено лише у 7% ЕГ 9–10 років на початку дослідження.

Мал. 2. Розподіл дівчат молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку за рівнями фізичного здоров'я за методикою Г. Л. Апанасенко впродовж педагогічного дослідження

У дівчат 7–8 років КГ низький рівень фізичного здоров'я було встановлено у 67 % та у 64 % 9–10 років, нижчий за середній – у 25 % та 29 %; середній – у 8 % та 7 % відповідно.

Після застосування розробленої експериментальної методики фізкультурно-оздоровчої роботи у дівчат 7–8 років ЕГ низький рівень фізичного здоров'я був лише у 38 %, нижчий за середній – у 30 %, середній – у 32 %; у віковій групі 9–10 років зазначені вище рівні розподілились наступним чином: 35 %, 42 % та 23 % відповідно.

Після занять за стандартною програмою у дівчат 7–8 років КГ низький рівень фізичного здоров'я був у 67 %, нижчий за середній – у 33 %; у віковій групі 9–10 років – 57 % та 43 % відповідно.

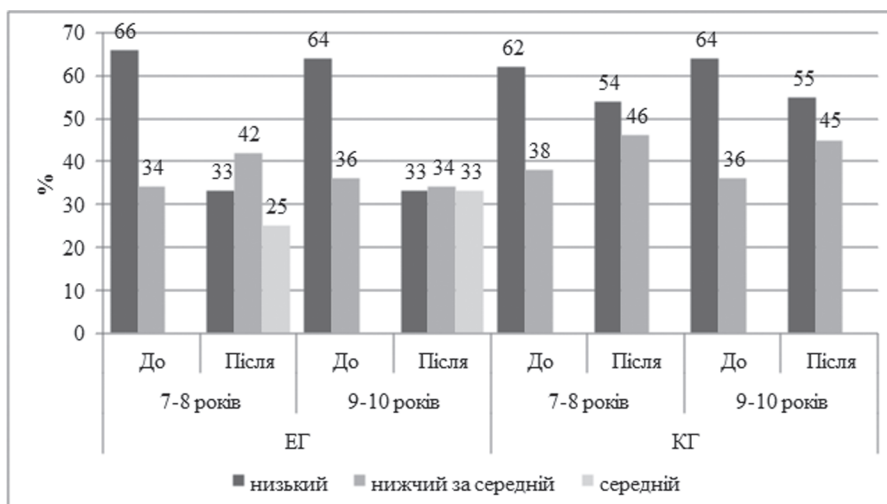
Розподіл хлопчиків зі складними порушеннями розвитку за рівнями фізичного здоров'я представлено на рис. 3.

За результатами, представленими на рис. 3. видно, що низький рівень фізичного здоров'я за методикою Г. Л. Апанасенко було встановлено у 66 % хлопчиків ЕГ 7–8 років та 64 % хлопчиків 9–10 років, нижчий за середній – у 34 % та 36 % відповідних вікових груп.

У хлопчиків 7–8 років КГ низький рівень фізичного здоров'я було встановлено у 62 % та у 64 % 9–10 років, нижчий за середній – у 38 % та 36 % на етапі констатувального етапу дослідження.

Після застосування розробленої експериментальної методики фізкультурно-оздоровчої роботи у хлопчиків 7–8 років ЕГ низький рівень фізичного здоров'я був лише

у 33 %, нижчий за середній – у 42 %, середній – у 25 %; у віковій групі 9–10 років зазначені вище рівні розподілились наступним чином: 33 %, 34 % та 33 % відповідно.

Мал. 3. Розподіл хлопчиків молодшого шкільного віку зі складними порушеннями розвитку за рівнями фізичного здоров'я за методикою Г. Л. Апанасенко упродовж педагогічного дослідження

Після занять за стандартною програмою у хлопчиків 7–8 років КГ низький рівень фізичного здоров'я був у 54 %, нижчий за середній – у 46 %; у віковій групі 9–10 років – 55 % та 45 % відповідно.

Висновки. Розроблена методика фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми зі складними порушеннями розвитку реалізовувалася упродовж педагогічного експерименту і передбачала такі складові: методологічний компонент; організаційно-діяльнісний; оцінювальний компонент, в рамках якої реалізовувалися фізкультурно-оздоровчі програми для дітей зі складними порушеннями розвитку. На підставі отриманих результатів дослідження встановлено, що розроблена методика фізкультурно-оздоровчої роботи дітей зі складними порушеннями розвитку сприяла поліпшенню загального рівня фізичного здоров'я у молодших школярів порівняно зі стандартною програмою фізичного виховання в умовах освітньо-реабілітаційного центру. Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо у визначенні впливу фізкультурно-оздоровчої програми на психоемоційний стан дітей зі складними порушеннями розвитку в умовах освітньо-реабілітаційного центру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади : монографія / А.А. Колупаєва. – Київ : Педагогічна думка, 2007. – 458 с.

2. *Лещій Н.* Вмотивування дітей зі складними порушеннями розвитку до фізкультурно-оздоровчих занять в освітньо-реабілітаційних центрах / Н. Лещій. *Colloquium-journal*. – 2019. – № 16 (40). – С. 26–29.

3. *Лещій Н. П.* Організація комплексного медико-психолого-педагогічного супроводу дітей зі складними порушеннями розвитку в процесі фізкультурно-оздоровчої роботи в освітньо-реабілітаційному центрі / Н. П. Лещій. *Sciences of Europe*. – 2019. – № 41. – Vol. 3. – С. 50–53.

4. *Ляхова І. М.* Теоретико-методичні основи корекції рухової сфери дітей зі зниженим слухом засобами фізичного виховання / І. М. Ляхова: автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.03. – Київ, 2006. – 42 с.

5. *Супрун М. О.* Соціалізація дитини з обмеженими розумовими можливостями в сучасному освітньому вимірі : навч.-метод. посіб / М. О. Супрун, А. В. Висоцька, І. В. Гладченко. – К. : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. 205 с.

6. *Супрун М. О.* Теорія і практика корекційного навчання дітей з обмеженими розумовими можливостями в Україні (друга половина XIX – перша половина XX століття) / М. О. Супрун : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.03. – Київ, 2008. – 32 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Kolupaieva, A. A. (2007).* Pedagogichni osnovy intehruvannya shkoliariv z osoblyvostyamy psykhofizychnoho rozvytku u zahalnoosvitni navchalni zaklady [Pedagogical bases of integration of schoolboys with features of psychophysical development in general educational institutions] : monohrafiia. Kyiv. [in Ukrainian].

2. *Leshchii, N. (2019).* Vmotyvuvannya ditei zi skladnymy porushenniamy rozvytku do fizkulturno-ozdorovchykh zaniat v osvitno-reabilitatsiinykh tseentrakh [Motivation of children with complex developmental disabilities to exercise classes in educational and rehabilitation centers]. *Solloquium-journal*. Warszawa, Polska, 16, 26–29. [in Ukrainian].

3. *Leshchii, N. P. (2019).* Orhanizatsiia kompleksnoho medyko-psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei zi skladnymy porushenniamy rozvytku v protsesi fizkulturno-ozdorovchoi roboty v osvitno-reabilitatsiinomomu tseentri [Organization of complex medical and psychological support of children with complex developmental disorders in the process of physical and health work in the educational and rehabilitation center]. *Sciences of Europe*, 3, 50–53. [in Ukrainian].

4. *Liakhova, I. M. (2006).* Teoretyko-metodychni osnovy korektsii rukhovoi sfery ditei zi znyzhenym slukhom zasobamy fizychnoho vykhovannia [Theoretical and methodological bases of correction of the motor sphere of children with hearing impaired means of physical education]: avtoref. dys... d-ra ped. nauk. Kyiv. [in Ukrainian].

5. *Suprun, M. O., Vysotska, A. V., Hladchenko, I. V. (2014).* Sotsializatsiia dytyny z obmezhenymy rozumovymy mozhlyvostyamy v suchasnomu osvitnomu vymiri : navch.-metod. posib [Socialization of a child with mental disabilities in the modern educational dimension: a textbook.]. Kyiv : Instytut spetsialnoi pedahohiky NAPN Ukrainy. [in Ukrainian].

6. *Suprun, M. O. (2008).* Teoriia i praktyka korektsiinoho navchannia ditei z obmezhenymy rozumovymy mozhlyvostyamy v Ukraini (druga polovyna XIX – persha polovyna KhKh stolittia) [Theory and practice of correctional education for children with mental disabilities in Ukraine (second half of XIX – first half of XX century)]: avtoref. dys... d-ra ped. nauk. Kyiv. [in Ukrainian].